

Kur'ân Kırâatinde Mukrî ve Kârînin Temel Vasıfları
-İbnü'l-Cezerî'nin *Muncidu'l-Mukriîn ve Murşidu't-Tâlibîn* Adlı Eseri Bağlamında-

General Characteristics of Muqrî and Qârî in the Reading of the Qur'ân
-In the Context of Ibn al-Jazarî's Approaches-

Can ATICI

Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi
Suleyman Demirel University Social Sciences Institute
Department of Basic Islamic Sciences Postgraduate Student
Isparta/Türkiye
canatici2010ca@gmail.com | orcid.org/0000-0002-2349-2605

Ali BULUT

Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Öğretim Üyesi
Assoc. Prof. Dr., Suleyman Demirel University Faculty of Theology
Basic Islamic Sciences Department
Isparta/Türkiye
alibulut@sdu.edu.tr | orcid.org/0000-0002-8575-7883

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type: Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Received: 24 Mayıs / May 2024

Kabul Tarihi | Accepted: 27 Haziran / June 2024

Yayın Tarihi | Published: 30 Haziran / June 2024

Atıf | Cite as: Can Atıcı, Ali Bulut, “Kur'ân Kırâatinde Mukrî ve Kârînin Temel Vasıfları-İbnü'l-Cezerî'nin *Muncidu'l-Mukriîn ve Murşidu't-Tâlibîn* Adlı Eseri Bağlamında”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52 (Haziran 2024/1), 151-174.

İntihal | Plagiarism: Bu makale en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Suleyman Demirel University Faculty of Theology Isparta/Turkey

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduifd>

Mail: ilahiyatdergisi@sdu.edu.tr

Kur'ân Kırâatinde Mukrî ve Kârînin Temel Vasıfları

-İbnü'l-Cezerî'nin *Muncidu'l-Mukriîn ve Murşidu't-Tâlibîn* Adlı Eseri Bağlamında-¹

Öz

Bu makalede kırâat ilminin otoritelerinden İbnü'l-Cezerî (ö. 833/1429)'nin yaklaşımları bağlamında mukrî ile kârî terimleri ve bu kapsamda tarif edilen kişilerin temel vasıfları analiz yöntemiyle incelenmektedir. İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırâati'l-'Aşr, Tayyibetu'n-Neşr fi'l-Kırâati'l-'Aşr* ve *Gâyetu'n-Nihâye* gibi eserlerinde öğretici ve okuyucu olarak nitelendirdiği isimlerden “mukrî” ve “kârî” terimleriyle söz etmekte; özellikle de *Muncidu'l-Mukriîn ve Murşidu't-Tâlibîn* adlı eserinde her iki konuda geniş izahlara yer vermektedir. İbnü'l-Cezerî'nin bahsi geçen terimlerle ilgili yapmış olduğu tarif ve tanımlamaların ise kırâat alanında ilgili terimlerin mahiyetinin belirlenmesine yönelik önemli bir konumda olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre bu çalışma, Kur'ân-ı Kerîm'i öğreten ve okuyan kimselere yönelik, İbnü'l-Cezerî'nin söz konusu eseri başta olmak üzere diğer bazı klasik kaynaklarda zikredilen temel vasıfları konu edinmektedir.

İbnü'l-Cezerî, yedi bölümden oluşan *Muncidu'l-Mukriîn ve Murşidu't-Tâlibîn* isimli eserinin birinci bölümünün tamamını kırâatte mukrî ile kârî terimleri ve bunlarla ilgili gerekli özelliklere ayırmakta; kırâatin tanımından sonra, mukrî ve kârî terimlerini ele alarak temel vasıflara değinmektedir. Bu çerçevede mukrîyi kırâat âlimi, kârîyi ise Kur'ân okuyucusu olarak nitelendiren İbnü'l-Cezerî, mukrî ve kârînin riayet etmesi gereken hususları dile getirmekte, Kur'ân kırâatinde ücret alınması ve hediye kabul edilmesi gibi meseleleri konu edinmektedir. İbnü'l-Cezerî, mukrî ve kârînin takımları gereken adaba dair vurgular yapmaktadır. Ona göre, Kur'ân'ın ağırlığını üzerinde taşıyan bu sıfatlara sahip kişiler özellikle ihlaslı olmalı ve samimi niyet taşımalıdır. Nefis terbiyesini tamamlayan bu kişilerin, Kur'ân kırâatini gerçekleştirmesi veya öğretmesi üzerinden herhangi bir menfaat beklentisi içinde bulunmamaları gerekir. Mukrî ve kârî, Kur'ân kırâati açısından yaptığı amellerin mükâfatını ahirette alacağından emin şekilde hareket etmelidir. İbnü'l-Cezerî, mezkûr eserinde konuyla ilgili düşüncelerini zikrederken, yeri geldikçe âyetlerden ve hadislerden istişhâdlarda bulunmaktadır. Yine o, mukrî ve kârînin kırâat eğitim metoduyla ilgili önde gelen kırâat âlimlerinin davranışlarından oldukça dikkat çekici örnekler zikretmektedir. İşte bu çalışmanın amacı, mukrî ile kârî terimleri ve bu kapsamda öne çıkan vasıfları İbnü'l-Cezerî'nin *Muncidu'l-Mukriîn*'deki açıklamaları bağlamında ele almaktır. Bu çerçevede onun *en-Neşr* ve *Tayyibetu'n-Neşr* gibi eserlerine de yer yer müracaat edilmektedir. Çalışmada İbnü'l-Cezerî'nin görüşlerinin yanı sıra, konuyla alakalı istifade ettiği en-Nevevî (ö. 676/1277) ile alanda önde gelen başka isimlerin de açıklamalarına yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kırâat İlmi, Mukrî, Kârî, İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*.

¹ Bu makale, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında Doç. Dr. Ali Bulut danışmanlığında yürütülen “İbnü'l-Cezerî'nin *Muncidu'l-Mukriîn ve Murşidu't-Tâlibîn* Adlı Eserinin İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

General Characteristics of Muqrī and Qārī in the Reading of the Qur’ān -In the Context of Ibn al-Jazarī’s Approaches-

Abstract

In this article, the terms muqrī and qārī and the basic characteristics of the people described in this context are examined through analysis in the context of the approaches of Ibn al-Jazarī (d. 833/1429), one of the authorities of the science of recitation. “Muqrī” is one of the names that he describes as a reader and teacher in his works such as *Ibn al-Jazarī*, *al-Nashr fī al-Qurāāt al-‘Ashr*, *Tayyibah al-Nashr fī al-Qurāāt al-‘Ashr* and *Gāyah al-Nihāyah*. He talks about it with the terms “muqrī” and “qārī”; He gives extensive explanations on both subjects, especially in his work *Munjid al-Muqrīn* and *Murshid al-Tālibīn*. It is understood that the definitions and definitions made by Ibn al-Jazarī regarding the mentioned terms are in a pioneering position in determining the nature of the relevant terms in the field of recitation. Accordingly, this study covers the basic qualifications for those who teach and read the Holy Qur’ān, mentioned in some other classical sources, especially in the work of Ibn al-Jazarī.

Ibn al-Jazarī devotes the entire first part of his work named *Munjid al-Muqrīn* and *Murshid al-Tālibīn*, which consists of seven chapters, to the terms muqrī and qārī in recitation and their necessary characteristics; After the definition of recitation, it deals with the terms muqrī and qārī and touches upon the basic qualifications on the relevant subject. In this context, Ibn al-Jazarī, who describes the muqrī as a scholar of recitation and the qārī as a reader of the Qur’ān, touches upon the issues that muqrī and qārī must comply with and examines issues such as receiving a fee and accepting gifts in the recitation of the Qur’ān. Ibn al-Jazarī especially emphasizes the etiquette that muqrī and qārī should follow. According to him, people with these attributes, who carry the weight of the Qur’ān, should have especially sincere and sincere intentions. These people, who have completed their spiritual education, should not expect any benefit from performing or teaching the Qur’ān. Muqrī and qārī must act with the confidence that they will receive the reward of their deeds in the afterlife in terms of reciting the Qur’ān. While Ibn al-Jazarī mentions his thoughts in *Munjid al-Muqrīn*, he also makes reference to verses and hadiths when necessary. In *Munjid al-Muqrīn*, Ibn al-Jazarī gives very remarkable examples from the behaviors of leading recitation scholars regarding the recitation training method of muqrī and qārī. The purpose of this study is to discuss the terms muqrī and qārī and the relevant qualifications in this context in the context of the explanations given by Ibn al-Jazarī in *Munjid al-Muqrīn*. There is also occasional reference to works such as *al-Nashr* and *Tayyibah al-Nashr*. Accordingly, in addition to the views of Ibn al-Jazarī, the study also includes the explanations of al-Nawawī (d. 676/1277) and other names whose thoughts he benefited from on the subject.

Keywords: İlm al-Qirâat, Muqrî, Qârî, Ibn al-Jazarî, Muncid al-Muqrîin.

Giriş

Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e vahyolunan mucizevi bir kitaptır. Kur'ân, okunuşuyla ibadet olunan bir kitap olmakla birlikte, içerdiği tüm konularıyla insanlara yol göstermektedir. “Kur'ân” kelimesi, okumak anlamında “k-r-e” kökünden türemiş الغفران vezninde bir mastardır. Bu kelimeyle, okunan “المقروء” anlamında ism-i mefûl manası kastedilmiştir.² İbadetinin tilâvet üzerinden gerçekleştirildiği Kur'ân'ın okuma fiili yerine getirilirken, içerisinde belli başlı kural ve kaideleri de barındırdığı aşikârdır. Diğer taraftan kırâat ilmi bünyesinde zikredilen, mukrî ve kârî terimleriyle ifade edilen kişilerde bulunması gereken birtakım temel vasıflar söz konusudur.

Malumdur ki öncelikle Kur'ân'ın ve onu okuyanların bazı vasıfları Kur'ân-ı Kerîm ve hadis-i şeriflerde yer almaktadır. Sözelimi Zümer sûresinin 23. âyetinde³ Kur'ân'ın “mesânî” olması bildirilirken; vahyin mesajlarının muhataplarına ulaşması ile Kur'ân'ın okuyan ve dinleyenler üzerindeki etkisi de konu edilmektedir. Bu çerçevede Kur'ân, kişiye herhangi bir bıkkınlık vermeden zevkle okunan, okutulan ve dinlenen bir kitap olma özelliği taşımaktadır.⁴ Buradan hareketle denilebilir ki âyetin örneğinde, Kur'ân kırâati ile ilgili kişilere -yani Kur'ân âlimi ve okuyucusu olan mukrî ile kârîye- dair çeşitli vasıflar söz konusudur. Başka bir âyette⁵ de Kur'ân kırâatiyle meşgul kimselere işaret edilirken, bu fiiliyatı yerine getiren mukrî ve kârînin özne olarak zikredildiği görülmektedir. Mukrî ve kârînin Kur'ân ile bağlantısına ve Kur'ân'ı okumanın, onu idrak etmenin önemine dair zikredilen bir başka âyet,⁶ Allah'ın Kur'ân'ı okuyan müminlere şifa ve rahmet kaynağı kıldığını bildirmektedir. Bunun için mümin kişi, Kur'ân âyetlerini işittiği zaman ondan faydalanmalı, onu okumalı ve anlama gayretinde olmalıdır.⁷ Konu ile ilgili hadis-i şeriflerden misal vermek gerekirse; Kur'ân'ı kırâat etmenin fazileti ile ilgili Ebû Mûsâ el-Eş'arî (ö. 42/662-63)'den rivâyet

² es-Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahman (ö. 911/1505), *el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrâhîm, (Kahire: el-Hey'etu'l-Mısriyyeti'l-Âmme li'l-Kitab, 1974), c. I, s. 182.

³ “اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَابًا تَقْسَعُ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْسُونُ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ذَلِكِ اللَّهُ يَهْدِي بِهٖ مَنْ يَشَاءُ /Allah, kendi içinde uyumlu, gerçekleri tekrar tekrar dile getiren bir kitap olarak sözlerin en güzelini indirdi. Rablerinden korkanların onun etkisiyle tüyleri ürperir, sonra yine Allah'ı anmaya yönelerek bedenleri ve kalpleri huzura kavuşur. İşte bu kitap, Allah'ın bir rehberi olup dilediği kimseyi onunla doğruya yönlendirir; ama Allah kimi şaşırtırsa artık ona doğru yolu gösterecek yoktur.”, ez-Zümer 39/23.

⁴ Fahrüddîn er-Râzî (ö. 606/1209), *Mefâtîhu'l-Gayb, (et-Tefsîru'l-Kebîr)*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981), c. XXVI, s. 271-272.

⁵ “اللَّهُ أَنْ الذِّينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّن تَبُورًا /Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı özenle kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan başkaları için gizli açık harcayanlar, asla zararla sonuçlanmayacak bir ticaret umabilirler.”, Fâtır 35/29.

⁶ “وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا /Biz Kur'ân'dan, müminler için şifa ve rahmet olacak şeyler indiriyoruz. Zâlimlerin ise Kur'ân, ancak zararını artırır.”, el-İsrâ 17/82.

⁷ es-Suyûtî (ö. 911/1505), *ed-Dürrü'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr*, çev. Hasan Yıldız, Ocak Yayıncılık, 2012, İstanbul, s. 377.

edilen meşhur bir hadisin,⁸ Kur'ân'la hemhal olan ve ona iman ederek okuyanların Hz. Peygamber tarafından övüldüğünün bariz bir ifadesini oluşturduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca Hz. Peygamber tarafından en hayırlı kimselerin Kur'ân-ı öğrenen ve öğretenler olduğu belirtilen bir başka hadisi⁹ de, mukrî ve kârî terimleri kapsamında konunun önemine dikkat çekilen bir veri olarak değerlendirmek mümkündür. Mukrî ve kârînin kıraatteki maksadı da oldukça mühimdir. Buna göre mukrî ve kârî, dünyada başa gelebilecek bela ve musibetlere tahammül etme, kullar arasında riayeti gerektiren hususları bilme ve hizmet edebilme adabına sahip olabilmelidir. Kur'ân'ın bu niyetle okunması ve onun rehber edinilmesi gereklidir; zira Kur'ân, böyle bir kişinin şefaatchisi olacaktır. Ancak Kur'ân, ona dair vazifelerden yüz çevireni ve onu arkasına atanı ise ateşe atacaktır. Elbette Kur'ân, yalnız elfâzının okunması için nazil olmamıştır; onun âyetlerinin tedebbürü, manasının tefekkürü ve ihtiva ettiği hükümleriyle de amel edilmesi gerekir.¹⁰ Bu konuyla ilgili olarak İbnü'l-Cezerî¹¹ (ö. 833/1429), selef âlimlerinin ibadetler içerisinde Kur'ân-ı Kerîm'in kıraatine ayrı bir önem verdiklerini dile getirmektedir.¹²

Kıraat ilmi ile alakalı “kârî, kurrâ, mukrî, mübedî, mütevassıt, müntehî, râvi, rivâyet, tarîk, vecih” gibi terimler, bu ilmi öğreten, öğrenen ve nakledenler hakkında ilgili eserlerde sıkça geçmektedir.¹³ Bunlar içinde çalışmamıza konu olan mukrî ve kârî terimleri, kıraat ilmi açısından iki önemli anahtar kelime olarak ortaya çıkmaktadır. İbnü'l-Cezerî, 1372 yılında henüz yirmi iki yaşındayken kaleme aldığı *Muncidu'l-Mukriîn ve Murşidu't Tâlibîn* adlı eserinde her iki terime özellikle yer vermektedir. İbnü'l-Cezerî'nin kıraat alanında yapmış olduğu faaliyetler, kendisinden sonraki dönemlerde süregelen kıraat eğitim ve öğretimine önemli katkılarda bulunmaktadır. Bu çerçevede onun mukrî ve kârî terimleriyle alakalı yaptığı açıklama ve tavihler, çalışmanın başlığını oluşturan terimlerin daha iyi bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca bu terimlerle adlandırılacak kişilerin hangi vasıflara sahip olması gerektiği anlaşılacaktır. Bu sebeple söz konusu eser, makalemizin ana kaynağını oluşturmaktadır. Buna göre makalede, İbnü'l-Cezerî'nin konu ile

⁸ “Kur'ân okuyan mümin, turunç gibidir. Kokusu da tadı da hoştur. Kur'ân okumayan mümin, hurma gibidir. Kokusu yoksa da tadı hoştur. Kur'ân okuyan münafik, reyhana benzer. Kokusu hoş, tadı acıdır. Kur'ân okumayan münafik, Ebû Cehil karpuzuna benzer. Kokusu olmadığı gibi tadı da acıdır.” el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil (ö. 256/870), *el-Câmi 'u's-Sahîh*, thk. Mustafa Dîb el-Bugâ, (Dımaşk: Dâru İbn Kesir, Dâru'l-Yemame, 1993), “Fezâilü'l-Kur'ân” 17 (No. 4732).

⁹ “Sizin hayırlınız Kur'ân'ı öğrenen ve öğrendir.” el-Buhârî, “Fezâilü'l-Kur'ân” 21 (No. 4739).

¹⁰ İsmail Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, (İstanbul: İFAV Yayınları, 2014), s. 108.

¹¹ İbnü'l-Cezerî, Osmanlı Sultanı Yıldırım Bayezid zamanında bir süre Bursa'da ikamet etmiş ve bazı eserlerini burada kaleme almıştır. Yaşadığı dönemde kıraat ilminin tartışmasız otoritelerinden olan İbnü'l-Cezerî'den kıraat tahsil edenler, Anadolu coğrafyasında kıraat ilminin gelişmesine büyük katkıda bulunmuşlardır. İbnü'l-Cezerî'nin Anadolu'da yaygınlaştırdığı kıraat ilgisi sonraki dönemlerde devam etmiştir. (Mehmet Emin Maşalı, “Kur'ân Vahyinin Kitaplaşması ve Kıraatler”, *Vahiy Zincirinin Son Halkası: Kur'ân Vahyi, Kur'ân Çalışmaları Vakfı Sempozyum Dizisi-2*, İstanbul, 2017, s. 258-259).

¹² İbnü'l-Cezerî, Ebu'l-Hayr Şemsüddin Muhammed, *en-Neşr fi'l-Kırâati'l-'Aşr*, thk. Ali Muhammed Dabbâ', (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, ty.), c. I, s. 209.

¹³ Abdülhamit Birişik, “Kıraat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2022), c. XXV, s. 425.

ilgili tanım ve tavsifleri ele alınıp incelenecek, bunun yanı sıra bazı kırâat âlimlerinin konu ile ilgili izahlarına da mukayeseli olarak yer verilecektir.

1. Kırâat İliminde Mukrî ve Kârî Terimleri

Kur'ân-ı Kerîm'in farklı okunuş şekillerinden bahseden kırâat ilmi, mukrî ile kârî terimlerinin tanımına da kaynaklık etmektedir. Bu sebeple mukrî ve kârîden bahsetmeden önce "kırâat" kelimesine değinmek ve kırâat ilminin tariflerine yer vermek konunun daha iyi anlaşılması için yararlı olacaktır.

Kırâat kelimesi semai bir mastardır. Kırâat, "sesli veya sessiz şekilde, nağmeli veya nağmesiz olarak okuma, tilâvetini gerçekleştirme anlamında isimdir.¹⁴ Yaygın anlamıyla kırâat kelimesi, "قرأ" mazi fiilinden türemiş olup, kök anlamı itibariyle "okumak, tilâvet etmek" gibi manaları içermekle birlikte, kırâat-i seb'a, aşere veya bunların seviyesinde olan kurrâ ve ehil imamlardan gelen, râvilerin ittifak ettiği okuyuş şekillerine verilen isim manasında bir kavramdır.¹⁵ Kur'ân-ı Kerîm'de "kırâat" veya "kırâât" şeklindeki kırık çoğul şekli hiçbir sûrede yer almamaktadır. Tilâvet anlamını veren "أَفْرَأَ" ve "أَفْرَأَتْ" şekillerindeki fiil kiplerinde "أَفْرَأَ" ve "أَفْرَأَتْ" gibi mastar şekilde örnekler geçmektedir.¹⁶

Geniş kabul gören şekliyle İbnü'l-Cezerî, kırâati, Kur'ân kelimelerinin eda keyfiyetini ve bu kelimelerdeki ihtilafı, râvilerine nispet eden bir ilim olarak tanımlamaktadır.¹⁷ Kırâat şöyle de tarif edilmektedir: "Kur'ân-ı Kerîm'in kelimelerinin mütevatir okunuş şekillerini ve onlardaki farklılıkları nakledenlerine isnat ederek bilmektir."¹⁸ Çoğul şeklinde "kırâât", tahfîf, teşdîd vb. meseleler itibariyle Kur'ân lafızlarının okunuş biçimlerini ve edâ ehlinin yöntemlerini bilmektir.¹⁹ Kırâatin terim manası, kırâat imamlarından her birinin rivâyet ve tarikler ittifak etmek suretiyle yerlerinden farklı olduğu okuyuşlardır.²⁰ Günümüzde farklı okuyuş şekillerine delalet eden kırâat terimiyle ilgili başka manalar da bulunmaktadır.²¹ Kırâatte sınıflandırma yapan kişilerden bazıları arasında Ebû Ca'fer (ö. 130/747-48), en-Nehhâs (ö. 338/950), İbnü'l-Enbârî (ö. 328/940), ez-Zeccâc (ö. 311/923), ed-Dânî gibi isimler kırâati, Kur'ân'ı okumanın nasıl yapılacağını öğreten harika bir sanat şeklinde tanımlamaktadırlar.²²

¹⁴ İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed (ö. 711/1311), *Lisânu'l-'Arab*, "k-r-e" md. (Beyrut: Dâru Sadr, ty.); Birişik, "Kırâat", c. XXV, s. 425; ez-Zürkânî, Muhammed b. Abdu'l-Azîm (ö. 1367/1948), *Menâhîlu'l-'İrfân fi Ulûmi'l-Kur'ân*, (Kahire: Matbaatu İsâ el-Bâbî el-Halebî ve Şürekâuhû, ty.), c. I, s. 412.

¹⁵ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırâati'l-'Aşr*, c. II, s.199.

¹⁶ Meselâ bk. el-A'râf 7/204; en-Nahl 16/98; el-İsrâ 17/14, 45, 82, 106; el-Kıyâme 75/17, 18; el-İnşikâk 84/21; el-Alâk 96/1, 3.

¹⁷ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn ve Murşidu't-Tâlibîn*, thk. Ali b. Muhammed el-İmrân, (Mekke: Dâru Âlimi'l-Fevâid, 1998), s. 49.

¹⁸ Ebû Şâme (ö. 665/1267), *İbrâzu'l-Me'ânî min Hirzi'l-Emânî fi'l-Kırâati's-Seb'*, thk. İbrahim Atva Avvad, (Mısır: yy., 1981), s. 12.

¹⁹ Kastallânî, Ebu'l-Abbâs Şihâbuddîn (ö. 923/1517), *Letâifu'l-İşârât li Funûni'l-Kırâât*, thk. Âmir es-Seyyid Osman, Abdussabûr Şahin, (Kahire: yy., 1972), c. I, s. 172.

²⁰ İsmail Karaçam, *Kırâat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kırâatlerin Yorum Farklılıklarına Etkisi*, (İstanbul: İFAV Yayınları, 2018), s. 73.

²¹ Kırâatin ilk dönemlerde "harf" kavramına denk geldiği görülmektedir. Yani yedi farklı kırâati veya yedi farklı okuyuş şeklini anlatmak için, "yedi harf" ifadesi kullanılmaktaydı: bakınız: Mekki b. Ebû Tâlib (ö. 437/1045), *el-İbâne an Meâni'l-Kırâât*, thk. Abdulfettâh İsmâil Şelebî, (Kahire: Dâru Nehdâti Mısır, ty.), s. 43.

²² es-Suyûtî, *el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'ân*, s. 282.

Ayrıca kırâat imamlarından her birinin tercih ettiği okuyuşlar için “Nâfi‘ Kırâati” ve “Âsım Kırâati” gibi kullanımlar ortaya çıkmaktadır.

İbnü'l-Cezerî'ye göre kırâat ilmi, çeşitli ilim dallarına kaynaklık etmektedir. Arap dili, nahiv, tefsir ve benzerleri ilimler kırâat ilminden neş'et etmiştir.²³ Görebildiğimiz kadarıyla İbnü'l-Cezerî, diğer ilimlerin kırâat ilminden nasıl ortaya çıktığına dair herhangi bir açıklamada bulunmamaktadır. Aynı şekilde kırâat ilmi, farklı eda keyfiyetleriyle farklı okuyuş şekillerini de ortaya çıkarmıştır.²⁴ Ayrıca İbnü'l-Cezerî, kırâati tanımlarken onunla birlikte harflerin hakkını vererek, belirli kurallarla düzenlenen, kırâati aslına döndüren, harflerin telaffuzunu ve Kur'ân okuyuş şekillerini tatmin edici hale getiren ve “kırâatin süsü” olarak nitelendirdiği tecvîdi, kırâatten ayırmanın mümkün olamayacağından bahsetmektedir.²⁵

Kırâat ilminin eğitim ve öğretimi İslâmî ilimler açısından önem arz etmektedir. Hz. Peygamber'den itibaren bu ilim, tâlim ve tashîh yoluyla özel öğretim mekânlarında yapılmıştır. Kur'ân okuma öğretimiyle başlayan eğitim, Kur'ân'ın ezberi ve en sonunda kırâat ilminin tahsil edilmesiyle ileri bir seviyeye ulaşmıştır. Mukrîlerin gözetiminde kârîler yetiştirmek, bu öğretim mekânlarının öncelikli gayesi olmuştur. Bu amacı sağlayan kurumlara “Dâru'l-Kur'ân” veya “Dâru'l-Kurrâ” gibi isimler verilmiştir.²⁶

İbnü'l-Cezerî'nin kırâat ile ilgili dile getirdiği ifadelerin somut olarak yer aldığı *Muncidu'l-Mukriîn ve Murşidu't Tâlibîn*'de, mukrî ve kârî terimlerine eserin başlığından itibaren yer verdiği ve bunlara atıflarda bulunduğu gözlemlenmektedir. İbnü'l-Cezerî'nin öncelikle söz konusu eserinin başlığında her iki terimi zikrettiği görülmektedir. Başlığın ilk kelimesi منجد'dir. Bu kelime, ifâl vezninden ism-i fâil olup نجد fiilinden türemiştir ve “yükselmek, yardım etmek” gibi anlamlara sahiptir. İbnü'l-Cezerî, bu kelimeyi المقرئين kelimesine izafetle kullanmaktadır. Çoğul bir isim olan “مقرئين” ise قرأ fiilinden türemiş olup “(Kur'ân'ı) okutanlar, tilâvet edenler” gibi manaları içermektedir. Burada المقرئ (mukrî) kelimesinin, “kırâat âlimi” manasına geldiği anlaşılmaktadır. Başlığın ikinci kısmında ise مرشد طالبين kelimeleri yer almaktadır. Buna göre رشد fiilinden türeyen مرشد kelimesinin “rehberlik etmek, hidâyete erdirmek” gibi manaları mevcuttur. الطالبين ise “talep etmek” manasına gelen طلب fiilinden gelmektedir. Talebenin, öğrenci ve öğrenen kişi gibi manaları vardır.²⁷ Bu kelimenin öğrenme ve okuma fiillerini gerçekleştiren “kârî” ile irtibatlı olarak İbnü'l-Cezerî'nin başlıkta bulunan “الطالبين” kelimesini, “kârî”ye nispet ettiği varsayılabilir. Kitabın ismini oluşturan bu kelimelerin incelenmesi neticesinde, başlığın “Mukrîlerin Yardımcısı, Talebelerin (Kârîlerin) Yol

²³ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 49.

²⁴ Mehmet Ünal, “Kur'ân'ın Fonetik Naklinin Tarihi (Kırâat İlmi ve Kısa Tarihi)”, *Tefsir*, haz. Mehmet Akif Koç, (Ankara: Grafiker Yayınları, 2018), s. 61.

²⁵ İbnü'l-Cezerî, *et-Temhîd fî İlmi't-Tecvîd*, thk. Ali Hüseyin el-Bevâb, (Riyad: Mektebetu'l-Maarif, 1985), c. I, s. 47.

²⁶ Necati Tetik, *Başlangıçtan IX. Hicri Asra Kadar Kırâat İlminin Ta'limi*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum: 1981, s. 117.

²⁷ İbrâhîm Enîs vd., *el-Mu'cemu'l-Vasît*, (Kahire: Mu'cemu'l-Lugati'l-Arabiyye, 2004), s. 902.

Göstericisi” veya “Mukrîlerin Yükselticisi, Talebelerin Rehberi” gibi manalara geleceğini söylemek mümkündür. Eser, kısaca “*Muncidu'l-Mukriîn*” ve “*Muncid*” şeklinde de adlandırılmaktadır.

İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*'de Kâtib Çelebî (ö. 1067/1657)'nin, *Keşfu'z-Zunûn* adlı eserine değinerek *Muncid* için kırâat ilmi açısından çok faydalı bir kaynak olduğundan bahsettiğine dair aktarımda bulunmaktadır.²⁸ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*'i yazmayı bitirdikten kısa bir süre sonra daha önce gördüğü bir rüya üzerine, o sıralarda yaşının yirmi iki olmasına da atıfla, kaleme alınmasının kendisi için erken bir döneme denk geldiğini ifade etmektedir.²⁹ Böyle bir açıklamayı yapmasındaki asıl sebebin, kitapta geçen konular ile alakalı muhtelif görüşlerde bulunanlara sert karşılık vermesinin olduğu düşünülebilir. Zira daha sonraki yıllarda kaleme aldığı *en-Neşr*'de takip ettiği üsluptan bu hususa yönelik, kendi yaklaşımlarına dair öz eleştiride bulunduğu görülmektedir.

Kırâat ilminde mukrînin (المقرئ) tarifine gelince; bu terime dair çeşitli tarifler söz konusudur. Buna göre mukrî, kırâat ilminde, kırâatleri bir otoriteden (üstat) müşafehe yoluyla (ağızdan ağıza) rivâyet eden “kırâat âlimi” demektir.³⁰ Eğer bir kimse kırâati müşafehe ile almamış ise nazari bilgileri ne ölçüde ileri olursa olsun, bu, onun mukrî olması için yeterli ve geçerli değildir.³¹ Kur'ân'ı öğreten, okutan manasına gelen mukrî, Kur'ân'ı tecvit kurallarına uygun olarak ve mehâric-i hurûfa³² riayet ederek, tertil üzere okumayı öğretip okutan kimse manasına gelmektedir.³³ Bir başka tanıma göre de on kırâatten her birini imamlarına nispet ederek okutan kırâat üstadı anlamındadır.³⁴

İbnü'l-Cezerî mukrînin, kırâatleri sağlam ve kesintisiz isnatla almış bir üstattan müşafehe ederek rivâyet eden “kırâat âlimi” olduğunu belirtmekle birlikte, ona göre mukrî bir kırâat öğreticisi ve eğitimcisidir. Kişinin bu vafa erişebilmesi için de ehil bir hocadan birebir eğitim alması gerekir.³⁵ İbnü'l-Cezerî'nin zaman zaman mukrî yerine şeyh ve şuyûh gibi kelimelere de yer verdiği görülmektedir.

İbnü'l-Cezerî, söz konusu terim hakkında şu açıklamayı da yapmaktadır: “ed-Dânî'nin (ö. 444/1053) *et-Teyşîr*'ini ezberleyen bir kimsenin, sonrasında hocasından müselsel ve müşafehe metotları üzerine bir yöntem geliştirmeden, herhangi bir kırâat eseri okutmaya ve öğretmeye hakkı yoktur. Çünkü kırâatlerin kendi içinde göz ardı edilmemesi gereken kaideleri vardır. Bu kaidelerden hareketle kişi, kırâat ilmini ancak semâ' (işitme) ve arz yoluyla tatbik etmeli ve okutabilmelidir.”³⁶ Buradan hareketle denilebilir ki, bir kişi fem-i muhsin hocadan kırâati ve eserini birebir okuyup,

²⁸ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 17.

²⁹ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 18.

³⁰ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s.49; Yavuz Fırat, *Tecvid ve Kırâat İlmi Terimleri Sözlüğü*, (Konya: Hacıveysizade İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, 2018), s.210.

³¹ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 49.

³² Mehâric-i Hurûf: Harflerin çıkış yerleri ve şekillerini ifade etmektedir. Bakınız: Fırat, *Tecvid ve Kırâat İlmi Terimleri Sözlüğü*, s. 190.

³³ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 49; Nihat Temel, *Kırâat ve Tecvid İstihlaları*, (İstanbul: İFAV Yayınları, 2020), s. 127.

³⁴ Temel, *Kırâat ve Tecvid İstihlaları*, s. 127.

³⁵ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 49.

³⁶ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 50.

hocasıyla okumadan mukrî olamamaktadır, kendisinin başkalarına kırâat öğretme hakkı ve yetkisi de bulunmamaktadır.

Kur'ân kırâatiyle ilgilenen, okutan ve onu nakleden meşhur ve öncü kimseler hakkında bir tabir olan “A'lâmü'l-Kur'ân” terimi de mukrî ile ilişkilidir. A'lâmü'l-Kur'ân ile kastedilen mukrîdir. İnsanları sahih Kur'ân kırâatine sevk edip ve yönlendirme yapan kimse anlamında mukrî, bu yüce işin bayraktarlığını yapan kimseler olarak adlandırılmaktadır.³⁷ Bu terimle alakalı aynı anlamda ve çoğul şekillerde “cem'i imâm” ve “cem'i mukriûn” tabirlerinin de kullanıldığı bilinmektedir.³⁸

Mukrî terimiyle bağlantılı bir başka kelime Mekra' (المقرأ) dır. Bu kelime “kırâat” manasında mastardır. Mesela “mekrau Nâfi'”, “Nâfi'in kırâati” demektir. Bunun çoğulu mekâri'dir. Mekra', bir veya birkaç kırâat üzerine yazılmış kitap manasına da gelmektedir.³⁹ Mekrau Nâfi', Nâfi'in kırâati hakkında eser yazan kimse anlamındadır. Yine mekâri', kırâat öğretim halkalarına da verilen bir isimdir.⁴⁰ İbnü'l-Cezerî, mukrî teriminin ilk olarak Hz. Peygamber tarafından Birinci Akabe Biati'ndan sonra Evs ve Hazrec kabilelerine Kur'ân öğretmek üzere görevlendirilen Mus'ab b. Umeyr için kullanıldığını belirtmektedir.⁴¹

Çalışma başlığında bir diğer terim olarak kendisine yer bulan ve “kırâat” kökünden ism-i fâil olan kârî (القرأى), genel anlamıyla “Kur'ân'ı tilâvet eden” manasına gelmektedir.⁴² Kârî ile alakalı İbnü'l-Cezerî, tek kırâatten infirâd tarikiyle üç kırâate kadar okumaya başlayan ve öğrenenleri “mübtedî kârî”, en çok ve en meşhur kırâatleri nakleden kimseleri ise “müntehî kârî” şeklinde adlandırmaktadır.⁴³ Buna ilaveten dört veya beş kırâati infirâd tarikiyle bileni “kârî-i mütevassıt” şeklinde zikretmektedir.⁴⁴ Kırâat ilminde çeşitli şekillerde tarif edilen kârî, lügatte ise okuyucu veya okuyan demektir.⁴⁵

Kârî kelimesinin çoğul kalıbı, zamanla müfret kullanımlarından farklı anlamlar kazanmıştır. Buhârî'nin “Peygamber'in kurrâsı” başlığıyla kaydettiği bölümde Resûlullah'ın kendilerinden Kur'ân öğrenilmesini tavsiye ettiği Abdullah b. Mes'ûd, Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe, Muâz b. Cebel ve Übey b. Kâ'b'dan kurrâ diye bahsettiği,⁴⁶ Hz. Ömer'in Hz. Ebû Bekir'e Kur'ân'ın cemedilmesi sürecinde görev alması gereken kişilerden bahsettiği kullanımlarda kelime, “Kur'ân kırâati konusunda uzman kişiler” anlamındadır.⁴⁷ “el-Kara'e” (القرأة) “kurrâ imamlar” manasını içermektedir.⁴⁸ Kurrâ kelimesi

³⁷ Fırat, *Tecvid ve Kırâat İlmî Terimleri Sözlüğü*, s. 48.

³⁸ Karaçam, *Kırâat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kırâatlerin Yorum Farklılıklarına Etkisi*, s. 79.

³⁹ Devserî, İbrahim b. Said b. Hamed, *Mu'cemu'l-Mustalehât fî İlmeyi't-Tecvidi ve'l-Kırâât*. “Babü'l-Mîm” md. (Suudi Arabistan: Dâru'l-Hadâre, 2004); Fırat, *Tecvid ve Kırâat İlmî Terimleri Sözlüğü*, s. 210.

⁴⁰ Fırat, *Tecvid ve Kırâat İlmî Terimleri Sözlüğü*, s. 210.

⁴¹ İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n Nihâye fî Tabakâti'l-Kurrâ'*, (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1937), c. II, s. 299.

⁴² Birişik, “*Kırâat*”, DİA, c. XXV, s. 425.

⁴³ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriûn*, s. 49-50.

⁴⁴ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriûn*, s. 50; Temel, *Kırâat ve Tecvid Istılahları*, s. 101.

⁴⁵ Temel, *Kırâat ve Tecvid Istılahları*, s. 101.

⁴⁶ el-Buhârî, “Fezâilü'l-Kur'ân”, 8 (No. 4713).

⁴⁷ Mustafa Öz, “Kurrâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2002), c. XXVI, s. 445.

⁴⁸ Fırat, *Tecvid ve Kırâat İlmî Terimleri Sözlüğü*, s. 172.

ise, ıstılahta yedi veya on mütevâtir kırâatin kendilerine isnat olunduğu meşhur imamları ifade etmektedir.⁴⁹ Kârî, kırâat ilmi bakımından daha alt seviyede bir kişiyi tanımlarken; kurrâ, kendilerine yedi veya on kırâat nispet edilen imamlardan her birini tarif etmektedir.⁵⁰ Bu durumda “kurrâ” kelimesi tekil anlamında şu şekilde kullanılır: “Racülün Kurrâun” ve “İmraâtün Kurrâetün”. Bunlar menşei itibariyle sahabeye kadar gitmektedir. Sahih hadis kitaplarında ve tarih kaynaklarında ashabın Kur’ân ve Kur’ân’ın okunuşu üzerinde geniş bilgisi olanları için “kurrâ” kelimesine yer verdiği görülmektedir.⁵¹ Kurrâ kelimesinden ortaya çıkan “Kurrâtün” (قرة) ise, İbnü'l-Cezerî'ye nispetle kurrânın gözünün aydınlığı, övünç kaynağı anlamında bir tabirdir.⁵²

Kârî, Kur’ân’dan nâzil olan âyetleri ilk günden itibaren ezberleyenler manasına da gelmektedir. Kârînin asr-ı saâdet döneminde içerdiği anlam ile Hz. Peygamber’in vefatından sonra anlaşıldığı mana aynı değildir. Zira Hz. Peygamber zamanında bu lafız, işittiği miktarı ezberleyene işaret ettiği halde, sonraları Kur’ân’ın tamamını ezberleyen, onu güzel okuyan ve güzel okuma (tecvid ile tilâvet) ilmine sahip olan kimseler ve ondaki kırâatleri öğrenip okuyanlar için kullanılmıştır.⁵³

2. Mukrî ve Kârînin Temel Vasıfları

A. Mukrî Olmanın Şartları ve Vasıfları

Kırâat eğitim ve öğretiminde metotlar ve tarikler belli etkenlerle ilerlemektedir. Hz. Peygamber’in Kur’ân kırâatini öğretme tavsiyelerini göz önünde bulundurmakla birlikte, İbnü'l-Cezerî'ye göre âlimler, bu konuda birtakım durumları şart koşmaktadırlar. Bu meselede öncelikli olarak mukrî, Allah’ın rızasını kazanma gayretinde olabilmelidir. Hz. Peygamber’in hadisinde⁵⁴ geçtiği üzere her işte samimi niyet esastır. İbnü'l-Cezerî'ye göre, Kur’ân’ı Allah’ın izniyle öğreten, okuyan ve idrakini kolaylaştırmak isteyen mukrînin niyeti, mezkûr hadis doğrultusunda olmalıdır. Ona göre mukrî, ilmi ancak Allah’tan talep etmeli ve Allah’tan başkası için ilim istememelidir. Niyet bakımından kötü zihniyette veya davranışta birileri olacaksa, onların akıbeti bellidir ve cezası da Allah tarafından verilecektir.⁵⁵

İbnü'l-Cezerî, mukrînin ilk yapması gerekenin, onun kendisini Allah’a yaklaştıran her işte samimi şekilde Cenâb-ı Hakk’a niyet etmesi ve bununla sadece Allah’ın rızasını kastetmesi gerektiğinden bahseder. O, *Muncid*’de zikrettiği âyetlerle⁵⁶ bu konunun önemini altını çizmektedir. Ayrıca o, Kur’ân okuyucusunun tabi olmasını tavsiye ettiği ihlâsın alametleri hakkında Zünnûn el-

⁴⁹ ez-Zürkânî, “Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur’ân”, s. 449.

⁵⁰ Büşra Özdemir, *İbnü'l-Cevzî'nin Zadü'l-Mesir Adlı Eserinin Kırâat ilmi Açısından Tahlili*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: 2019, s. 19.

⁵¹ Abdülhamit Birişik, *Kırâat İlmi ve Tarihi*, (İstanbul: Emin Yayınları, 2014), s. 10.

⁵² Muhammed Emin Efendi, *Umdetül-Hallân fî İzahî Zubdeti'l-İrfân*, thk. Mehmet Çaba, (Konya: Haciveyisizade İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, 2021), s. 4.

⁵³ Birişik, “Kırâat ilmi ve Tarihi”, s. 9-10.

⁵⁴ “Ameller ancak niyetlere göredir ve her insan ne yaparsa, niyeti üzerine yapar.”, el-Buhârî, “Bed’ü'l-Vahy” 1 (No. 1).

⁵⁵ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 63.

⁵⁶ “وَمَا أَمْرُوا إِلَّا لِيُعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ” /Onlara, yalnızca Allah’a dinde samimi olarak kulluk etmeleri emrolundu.” el-Beyyine 98/5; “إِنَّمَا يَنْتَقِلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ” /Allah ancak takvâ sahiplerinden kabul eder.”, el-Mâide 5/27.

Mısrî'nin (ö. 245/859) şu sözlerini aktarmaktadır: "İhlâsın alametleri üçtür: Umum kişilerin kendini övme ve kötüleme yanında derecesinin aynı olması. Amellerde karşılık görmeyi unutmak -ki bu Kur'ân öğretiminde ihlâsa örnek bir davranıştır-. Amellerin mükâfatını ahirette istemek."⁵⁷ Buradan anlaşılacağı üzere İbnü'l-Cezerî, mukrînin, ihlas ve samimiyet duygularını benimsemiş bir şahsiyete sahip olmasını tavsiye etmektedir. Bahsi geçen konuda İbnü'l-Cezerî gibi İmam Nevevî'nin (ö. 676/1277) görüşleri de dikkat çekmektedir. en-Nevevî'ye göre Kur'ân ehli mukrînin özelliklerine bakılacak olursa samimiyet ve halis niyet başta gelmektedir.⁵⁸ Mukrînin sorumlu olduğu önemli hususlardan biri, Kur'ân kırâatını ihlas ile öğretip okumak, bu durumu herhangi bir ticari çıkar ve menfaat vesilesi haline getirmemektir.⁵⁹

İbnü'l-Cezerî, mukrînin kendisinden istifade eden ashaba (arkadaşlar) kırâat öğretmeyi kerih görme durumundan sakınmasını tavsiye etmektedir. Ona göre bu durum, bazı cahil muallimlerin başına gelen bir musibettir ve onların nefsî isteklerine dair açık bir işarettir. Daha ziyade mukrînin kötü niyetinin ve karakterinin bozulduğunun bir delilidir. Daha doğrusu, Cenâb-ı Hakk'ın kırâat özelinde hiçbir ilmi, bu niyettekilere öğretmek istemediğinin bir göstergesidir.⁶⁰

İbnü'l-Cezerî'ye göre mukrî, kırâat ilmiyle iştigal etmeye başlamadan önce kendini ahlaki ve dini açıdan geliştirmesine fayda sağlayacak fıkıh ilmini öğrenmelidir. O'na göre mukrî, fıkhi meseleleri bilmelidir; dinini iyi yaşayabilmek için fıkıh ilmini öğrenecek kabiliyette olmalıdır. Böylece öğrencilerine ve diğerlerine rehberlik edebilir. Mukrî, bazı kırâatlere karşı çıkanların ve kendisine meydan okuyanların şüphelerini çürütebilecek ilkelerin çoğunu bilmelidir. Aklına gelen kırâatleri yönlendirebilmesi için nahiv ve sarf yönünden bilgi sahibi olması gerekir. Bu da onun ihtiyacı olan en önemli konulardan biridir. Aksi takdirde vakıf hemzesi, imale, vakıf, ibtida ve diğer benzeri birçok hususta hata yapabilir.⁶¹

İbnü'l-Cezerî, Arap Dili ve tefsirin belli bir yönünü elde etmek için, Ca'fer es-Sâdik'ın (ö. 148/765) şart koştuğu gibi, nâsih ve mensûhu bilmenin şart olmadığı görüşündedir. O'na göre mukrînin ferş ve usul açısından kırâatleri içeren bir kitabı ezberlemesi gerekmektedir. Aksi takdirde birçok durumda hata ve yanılığa düşecektir. Eğer mukrî, bir kitabı ezberlemeden okursa, onu hocasından aldığı biçimde nasıl okuduğunu hatırlamalı, bunu da aklında tutmalıdır. Herhangi bir konuda şüpheye düşerse, bilgisi kendisinden daha fazla olan arkadaşına veya o kitabı okuyan bir başka kişiye soru sormaktan çekinmemelidir. Ta ki kitabı kesin biçimde hatırlayıp veya şüphelerinden arındırana kadar, bu şekilde bir yol izlemekten kaçınmamalıdır. Aksi halde bu durum hakkında kendi el yazısı ile icazeti olmalıdır.⁶² Ayrıca kârînin önce hıfz ile alakalı unutulmuş yerlerden haberdar olması,

⁵⁷ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 50.

⁵⁸ en-Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, *et-Tibyân fî Âdâbi Hameleti'l-Kur'ân*, thk. Beşir Muhammed Uyun, (Dımaşk: Mektebetu Dâri'l-Beyân, 1991), s. 32.

⁵⁹ İmam Nevevî, *Kur'ân Okuma Adabı*, çev. Seyfullah Erdoğan, (İstanbul: Polen Yayınları, 2007), s. 8.

⁶⁰ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 61.

⁶¹ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 51-52.

⁶² İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 52.

hatırlaması ve önce nasıl okunacağını bilmesi gerekir. Mukrî, nakil, i‘rab veya rivâyet dili ile kârîyi iyi olduğunu düşündüğü hususlarda uyarmalıdır.⁶³

İbnü'l-Cezerî'nin *Muncid*'de zikrettiği ve Ebu'l-Kâsım el-Hüzelî'nin (ö. 465/1073) Ebû Bekr b. Mücahid'den (ö. 324/936) aktardığı bir rivâyette şu sözler yer alır: “Her mukrîye aldanmayın, çünkü insanlar tabakalara (sınıflara) ayrılmıştır. Onlardan bazıları bir âyeti, iki âyeti, bir sûreyi veya iki sûreyi ezberlemişlerdir. Bundan başka bilgileri de yoktur, dolayısıyla kırâat ondan alınmaz, ondan rivâyet nakledilmez ve ona okunmaz.”⁶⁴ Bahsi geçen bu kişilerden rivâyetleri ezberleyen fakat manalarını veya Arap dilinin gramer özelliklerini ve çeşitlerini bilmeyenler olabilir. İşte bu yüzden Kur’ân sayfalarını yanlış okumuş olabilecekleri için o kişi veya kişilerden rivâyet alınmamalıdır. Bazıları Arapça bildiği halde kırâatte ilgili eserlere ve şeyhlere uymadıkları için rivâyet böyle kişilerden nakledilmemelidir. Bu tür kişilerden nakledilen kırâat okunmamalı, rivâyet bakımından sünnet üzere kırâate tabi olunmalıdır. Bazı kişiler, rivâyetlerin nakli için gerekli olan dirâyet tefsiri, nahiv ve dil bilgisi gibi bazı hususlarda az bilgi sahibi olabilir. İbnü'l-Cezerî, bazı dönemlerde bu tür durumlarda olan kişilerden rivâyet alındığı ve o mukrîden kırâat okuma niyetlerinin var olduğundan bahsetmektedir. İbnü'l-Cezerî'ye göre, dönem itibariyle dini kuralların geniş, ömrün kısa, ilmi sanatların fazla, sebeplerin yetersiz olması, birtakım engellerin bulunması ve her grubun kendisini ilgilendiren işlerle meşgul olmasından dolayı bütün ilimlerin bir araya gelmesi şart değildir.⁶⁵

İbnü'l-Cezerî, mukrînin niyetini düzelttikten sonra insanlar tarafından en çok ihtiyaç duyulan meseleyle işe başlamasını tavsiye etmektedir. Daha önce benzeri görülmemiş bir konuyla meşgul olması, elinden geldiğince dikkatli hareket etmesi ve gücü yettiğinde kendisini iyi bir şekilde zikreden imamları ve şeyhleri güzel biçimde taltif etmesi önemlidir.⁶⁶ Kendisinden kırâat alınmaya niyet edilen mukrînin, söylediği sözlere ve verdiği bilgilere itimat edilen biri olması lazımdır. Mukrînin okuduğu veya duyduğu dışında herhangi birini okuması caiz değildir. Şayet mukrî ihtilafı harfleri okur veya duyarsa, yukarıda anlatılan hususlar saklı kalmak kaydıyla, Kur’ân-ı Kerîm'in onlarla okunmasında herhangi bir ihtilaf yoktur.⁶⁷

İbnü'l-Cezerî, mukrî olmanın şartları ve vasıfları hakkında yukarıda anlatılanların yanı sıra; mukrînin hür iradeli, akli başında, Müslüman, sorumlu, güvenilir, kendisinden emin olunan, ahlaksızlık sebeplerinden ve kötü ahlaktan arınmış, disiplinli bir kimse olmasını özelliklerine dâhil etmektedir. Mukrî, sefahate varmadan, yani dünyanın zevk ve eğlencesine nefsini kaptırmadan, kendisini iyi ahlakla ve zahitlik ile donatmalıdır. Kendisini züht hayatından mahrum bırakmamakla birlikte, dünyayı da tamamen boş vermeden insanlara karşı ilgisiz olmamalıdır. Kendisini cömertlikten, hoşgörüden, sabırdan, güzel ahlaktan, güler yüzünden mahrum etmemelidir. Takvaya, saygıya, sükûnete, haysiyete, tevazua ve teslimiyete bağlı kalmalıdır. Mukrî, sakıncalı kıyafetlerden ve

⁶³ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukrîin*, s. 52.

⁶⁴ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukrîin*, s. 53.

⁶⁵ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukrîin*, s. 54.

⁶⁶ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukrîin*, s. 69.

⁶⁷ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukrîin*, s. 57.

kendisine yakışmayan durumlardan kaçınmalıdır. Ayrıca ikiyüzlülükten, hasetten, nefretten, gıybetten, kendinden aşağı olsa bile başkalarını küçümsemekten ve kibirden son derece sakınmalıdır.⁶⁸

İbnü'l-Cezerî, Kur'ân'ın kesinlikle reddettiği kibir ve kendini beğenme duygusuyla alakalı olarak İmam el-Kisâî (ö. 189/805) hakkında şu rivâyeti nakletmektedir: el-Kisâî, dönemin Abbâsî halifesi Hârûn er-Reşîd'e (ö. 193/809) namaz kıldırıldığında başından geçen meseleyi şöyle anlatmaktadır: “*Reşid'e namaz kıldırıldım ve okumam hoşuma gitti, fakat hiçbir çocuğun bile yanılmadığı bir âyette hata yaptım. لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ* demek istedim fakat لعلمهم يرجعون dedim. Vallahi Harun bana hata yaptığımı söylemeye cesaret edemedi. Ama selam verdiğimde bana şöyle dedi: Ey Kisâî! Okuduğun hangi kırâat? Dedim ki: Ey Müminlerin Emiri, bazen at da tökezleyebilir! O da beni tasdikleyerek evet dedi.”⁶⁹ Bu hadiseden anlaşılacağı üzere Mukrî, Kur'ân'ı tilâvet ederken kendisinde olan ses, okuyuş güzelliği, ilmi birikim gibi pek çok güzel hasletin ona Allah tarafından bahşedildiğini unutmamalıdır. Nefsine yenik düşerek kibre kapılmamalıdır. Neticede okunan Allah'ın kelimidir. Kur'ân müciz, onu kırâat edenler ise her daim hata yapmaya meyilli âciz kimselerdir.

İbnü'l-Cezerî, mukrînin özelliklerini daha da genişleterek, çeşitli hususlara vurgu yapmaktadır. Buna göre mukrînin, bir mecliste oturduğu takdirde kibleye tam bir temizlikle yönelip ve dizleri üzerine oturması gerekir. Kur'ân okurken gözlerini gereksiz yere başka taraflara çevirmekten sakınmalıdır. İbnü'l-Cezerî'ye göre mukrî, selefîn bahsettiği meseleler dışında parmaklarıyla med, vakıf ve vasıl gibi hususlarda işaret etmediği sürece ellerini oynatmamalıdır.⁷⁰ Mukrînin jest ve mimiklerinden itibaren, bu vazifeyi yerine getirdiği süre zarfı içinde her hareketine müdahil olan bu âlimlerin asıl amacı, Kur'ân kırâatindeki usul ve erkânın önemine dikkat çekmektir.

Usul konularından bir diğeri, mukrînin birbirleri arasında takdim açısından da sıralamaya tabi olduklarıdır. İbnü'l-Cezerî'ye göre mecliste, ilmî açıdan ve saygınlığı itibarıyla başta gelen kişi ilk olarak takdim edilmelidir. Sonra bir diğeri sunulmalıdır. Eğer birincisi diğerlerinin önceliğini kabul ederse, o ondan önce gelir. Bu noktada İbnü'l-Cezerî'nin “Halef” diye isimlendirdiği hocalar da (şeyh) bu davranış şeklini gerçekleştirip müselsel yolla bu usulü tatbik etmektedirler. Bu duruma örnek olarak yedi kırâat imamından İmam Hamza'nın (ö. 156/773) talebeleri arasında en önde gelen isimlerden biri, fukahânın önde gelen âlimlerinden ve kendisinden ilk kırâat okuyan kişi Süfyân es-Sevrî (ö. 161/778)'dir.⁷¹ Fıkhî mezhep imamı, müfessir, muhaddis ve zâhid⁷² olmasının yanında Süfyân es-Sevrî, kendisinden kırâat tahsil ettiği İmam Hamza'ya saygısından ödün vermemiştir. Ebû Abdîrrahmân es-Sülemî (ö. 73/692), bu örneklikler gibi Allah'a davet makamına rağbet etmiş İslâm önderi ve muallimlerinden biri olarak, Hz. Osmân'ın devlet başkanlığından itibaren İmam Haccâc ile

⁶⁸ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukrîin*, s. 58.

⁶⁹ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukrîin*, s. 59.

⁷⁰ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukrîin*, s. 61.

⁷¹ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukrîin* s. 62-63.

⁷² Recep Özdirek, Ali Hakan Çavuşoğlu, “Süfyân es-Sevrî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), c. XXXVIII, s. 28.

olan günlerine kadar Kur'ân muallimliği makamında bulunup insanlara Kur'ân öğretmeye devam etmiştir. Onun insanlara yetmiş sene boyunca Kur'ân öğretmenliği yaptığı da rivâyetler arasındadır.⁷³

İbnü'l-Cezerî'ye göre değinilen tüm bu hususların sonunda mukrî, sahip olduğu "kırâat alimi" sıfatını, dünyevi amaçlar doğrultusunda bir savunma mekanizması haline getirmemelidir. Vazifesini icra ederken asla maddi karşılık, liderlik, saygınlık, insanlar arasında övgü, onların ilgisini çekmek gibi dünyevi bir beklenti içinde olmamalıdır.⁷⁴

Mukrî ile alakalı verilen tüm bilgilerle birlikte İbnü'l-Cezerî ve diğer âlimlerin değindiği hususlar içinde mukrînin bir kırâat âlimi olarak tanımlandığı anlaşılmaktadır. Özellikle İbnü'l-Cezerî'nin görüşlerinin kaynaklığında, mukrîde olması gereken bütün vasıflar göz ardı edilmemesi gereken hususları içermektedir. Bu başlık altındaki en önemli hedeflerden biri, Hz. Peygamber'den günümüze Kur'ân muallimliğine örneklik teşkil etmesi bakımından mukrînin tabi olması beklenen sıfatlara uygun hâl ve hareket içinde olmasıdır.

B. Kârî Olmanın Şartları ve Vasıfları

İbnü'l-Cezerî, kârîde olması gereken ilmî ve şahsi vasıfları ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. Ona göre kârî, ilk başta kendi muhakemesini doğru bir şekilde yapıp, ihlâs ve iyi niyetin gereğini uygulamalıdır. Sonra kendini nefsî arzuları gerçekleştirmekten alıkoyarak, her türlü bağ ve engeli ortadan kaldırmaya çalışmalıdır. Kârî, samimi niyetle Allah'a ve Kur'ân'a itaatini öne çıkarmalıdır. Yani yaratılmış bir varlığı taklit etmek, insanlardan övgü almak, yaratıklardan sevgi veya övgü almak gibi başka hiçbir nedene gerek kalmadan, itaat yoluyla Allah'a yaklaşmayı istemelidir.⁷⁵ Gençliğinde ve ömrü boyunca gayelerine ulaşmak için acele etmeli, talebenin belası olan erteleme hilelerine aldanmamalı, menfaat bulacağı kimseyi aramaktan geri durmamalıdır.⁷⁶ Menfaat sağlamak amacıyla arayacağı kişiden kastedilen; nitelik olarak bir önceki konu başlığında anlatılan vasıflara tam manasıyla uyan ve dini açıdan bu koşulların tamamını veya çoğunu karşılayan, yaş itibariyle büyük, ehil bir hoca olan mukrîdir.

İbnü'l-Cezerî'ye göre kârî, eğer hocasının yanına girecekse, kemale ermiş, temiz, arınmış ve terbiyeli olmalıdır. Hocasına hürmetle yaklaşmalı, onun tam donanımlı ve emsallerinden üstün olduğuna inanmalıdır. İmam eş-Şâfiî'nin (ö. 204/820) talebelerinden er-Rebî' (ö. 270/884), hocası kendisine heybetiyle bakarken su içmeye bile cesaret edememiştir.⁷⁷ Onun bu davranışı hocaya karşı hürmet ve edebî mükemmel bir seviyede olduğuna somut bir örnektir. İbnü'l-Cezerî de bu örneğe bir destek olarak, kârîde bir eksiklik varsa, hocasının dediğini anlamadığı için kusuru kendisinde araması gerektiğini savunmaktadır. O, bazı âlimlerin hocanın yanına bir sadaka ile gidip "*Allah'ım, hocamın*

⁷³ İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn (ö. 774/1373), *Kur'ân'ın Faziletleri*, çev. Mehmet Sofuoğlu, (İstanbul: TÜRDAV Yayınları, 1978), s. 120.

⁷⁴ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 59.

⁷⁵ en-Nevevî, *et-Tibyân fî Âdâbi Hameleti'l-Kur'ân*, s. 31.

⁷⁶ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 69.

⁷⁷ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 69.

kusurunu benden gizle ve ilminin bereketini benden alma.” şeklinde dua ettiklerini nakletmektedir.⁷⁸ Yapılan bu dua, ilim ehlinin Allah’tan samimi niyet ile istekte bulunduğu ve ona kırâati öğreten hocasına karşı edep açısından hürmetin önemli bir göstergesidir.

İbnü’l-Cezerî’nin düşünceleriyle benzer şekilde en-Nevevî’ye göre de Kur’ân tilâveti ibadet fazileti bakımından üstündür ve kârînin onun yasakladıklarına göre hareket etmesi tilâvet adabındandır. Buradan hareketle okuyucunun Kur’ân’a saygı göstermesi, menfaatçilikten korunması, nefsi şerefli, zalimlerden üstün, salihlere, iyilere ve fakirlere karşı alçakgönüllü davranması gerektiğini dile getirmektedir. İbnü’l-Cezerî ve en-Nevevî’ye göre kârî, sakin ve ağırbaşlı olmalıdır. en-Nevevî, Hz. Ömer’in (ö. 23/644) şu sözlerini aktarmaktadır: “*Ey okuyucular topluluğu, başlarınızı kaldırın, çünkü yol size açıklanmıştır. O halde siz iyi işler yapmaya çalışın ve insanlara bağımlı olmayın.*”⁷⁹ Görüldüğü üzere en-Nevevî de verdiği örnekle, İbnü’l-Cezerî’ye benzer şekilde kârînin, Kur’ân adabı hakkında diğer insanlardan ayrılması ve her işinde üstlendiği vasıfların bilincinde olması öneminden bahsetmektedir.

İbnü’l-Cezerî, Hz. Ali’den aktarılan rivâyetlere dayanarak (ö. 40/661) kârînin, hocasının üzerinde hakkı olduğunu unutmamasını dile getirmektedir. Kârî, bir topluluğa selam verirken orada hocası varsa ona ayrı selam vermelidir. Onun önünde oturmasına dikkat etmelidir. Yanında el, kaş, göz hareketlerinden sakınmalıdır. Ayrıca kârî, hocasının sözlerine aykırı düşüncelerini kendisine söylememelidir. Hiç kimsenin gıybetini yapmamalıdır. İbnü’l-Cezerî, kârînin, ayağa kalktığı zaman hocasının elbisesini tutmasını, yorulduğunda ısrarcı olmamasını, hocasının uzun sohbetlerinden usanmaması gerektiğini söyleyerek, Kur’ân talebesi olan kârînin hocasına karşı saygısının bu denli üst seviyede olması gerektiği tavsiyesinde bulunmaktadır.⁸⁰

İbnü’l-Cezerî’ye göre kârî, akranlarından hiçbirisiyle hocası ile alakalı konuşmamalı ve söylediğinin aksine “filan şöyle dedi” dememeli, gücü yetiyorsa hocasının gıyabında konuşulanları çürütmeli, çürütmeye de gücü yetmezse ayağa kalkıp bulunduğu meclisten ayrılmalıdır. Şeyhin çevresine yaklaşırsa orada bulunanlara selam verip hocasına ayrıca selam vermelidir, insanların yanında hocasını aşacak bir davranışta bulunmamalıdır. Hocası kendisine izin vermedikçe mecliste toplantı bitene kadar aynı yerde oturmalıdır. Hz. Ömer’in örneğine uyarak, üzerine yemin etmedikçe veya hocası ona emretmedikçe meclisinden kârînin kimseyi kovma yetkisi yoktur.⁸¹ Ayrıca kârînin, dersini okumadan önce şeyhine nasihat veya tavsiyede bulunması hoş karşılanmamaktadır.⁸² Buradaki en önemli husus ise, kârînin hocasına karşı her zaman her yerde ve herkese karşı saygısını kaybetmemesi gerektiğidir. Bu konuyla ilgili olarak İbnü’l-Cezerî’nin *Tayyibetu’n-Neşr*’deki şu beytini zikretmek yerinde olacaktır:

⁷⁸ İbnü’l-Cezerî, *Muncidu’l-Mukriîn*, s. 70.

⁷⁹ en-Nevevî, *et-Tibyân fî Âdâbi Hameleti’l-Kur’ân*, s. 54-55.

⁸⁰ İbnü’l-Cezerî, *Muncidu’l-Mukriîn*, s. 70; Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, s. 408.

⁸¹ İbnü’l-Cezerî, *Muncidu’l-Mukriîn*, s. 70.

⁸² İbnü’l-Cezerî, *Muncidu’l-Mukriîn*, s. 61.

وَلْيُزَمَّ الْوَقَارَ وَالتَّادِبَا ... عِنْدَ الشُّيُوخِ إِنْ يُرَدُّ أَنْ يَنْجَبَا

“Kırâat öğrencisi, eğer başarıyı ve ilmin bereketini elde etmeyi istiyorsa, hocalarının yanında vakar ve edebi elden bırakmamalıdır.”⁸³

İbnü'l-Cezerî'ye göre kârî, ilim meclisinde iki öğrenci arkadaşın arasına onların izni olmadan oturmamalı ve onlara kibar davranmalıdır. Eğer oturursa, arkadaşlarına ve hocanın meclisinde bulunanlara karşı nazik olmalıdır. Çünkü bu, hocaya karşı nezaket ve onun meclisine karşı saygınlık göstergesidir. Ayrıca sesini alçaltmalı, gülmemeli, çok konuşmamalı ve sağa sola dönmemelidir. Aksine hocasının yüzüne bakarak onun sözlerini dinlemelidir.⁸⁴ Kârî, görgü kuralları açısından hocanın sert tavrı ve kötü huylarına karşı tahammül etmelidir. Hocanın yanında kalıp mükemmelliğine inanmaktan kendini alıkoymamalıdır. Ayrıca yozlaşmış gibi görünen eylemlerini ve yanlış manalara yol açabilme ihtimali olan sözlerini doğru bir şekilde yorumlamaya gayret göstermelidir. O, bu hususta çok az veya hiç başarı elde edemeyen kişinin olumlu bir sonuç elde etmesinin zorluğundan bahsetmektedir.⁸⁵

Kârînin Kur'ân'ı okurken onun belâgatini muhafaza etmesi önemlidir. Ders esnasında kırâat ederken, şeyhinin yanında ilim, salihlik, şeref, yaş, mukaddesat, velâyet ve benzeri fazilet sahibi kimse için ayağa kalkması caizdir. en-Nevevî'ye göre de kârînin bu ve benzeri durumlarda ayakta durması makbuldür. Kârînin ayakta beklemesindeki sebep; meclise gelen âlime gösterilen şeref ve hürmetin bir gereğidir.⁸⁶

İbnü'l-Cezerî, kârînin özelliklerine ve taşıması gereken vasıflara başka hususları da eklemektedir. Ona göre kârî, bütün kırâatleri birbirinden tek tek ayırmalıdır. Eğer kırâatleri toplayıp bir araya getirmek istiyorsa kapsamlı bir kırâat eserini ezberlemelidir. İçerisinde çizim ve resimlerle anlatılan bir kitabı da ezberlemesinde sakınca yoktur. Kârî, hakkını vererek tecvid ilmini öğrenmelidir. Ayrıca mehâric-i hurûf ve harflerin sıfatlarına vakıf olmalıdır.⁸⁷ Yani kırâat ilmiyle ilgili her meseleyi teorik ve pratik olarak kavramalıdır. Kârî, hocasının kalbinin meşgul olduğu, sıkıldığı, sinirli olduğu, sıkıntılı, aç, susuz, uykulu, kaygılı, endişeli ve benzeri hallerde hocaya zor gelen veya tam bir gönül huzuruna erişmesine engel durumlarda hocasına ders okumamalıdır. Dersini önce hocaya okumaya dikkat etmelidir; çünkü bu durum kendisi için faydalıdır ve hocasına da daha kolay gelir.⁸⁸

İbnü'l-Cezerî gibi en-Nevevî, kârî için ihlas sahibi olmanın erdemine ve Kur'ân-ı Kerîm'e karşı edebi muhafaza etmeye dikkat çekmektedir.⁸⁹ Kârî, Kur'ân okurken Allah'ın kendisini gördüğünü aklından çıkarmamalıdır. Kur'ân'a karşı saygı ise onu okuyan ve dinleyenlerin samimiyetinin bir göstergesidir. Rablerinden korkanların Kur'ân'ı dinledikleri zaman tüylerinin

⁸³ İbnü'l-Cezerî, *Tayyibetu'n-Neşr fi'l-Kırâati'l-Aşr*, thk. Muhammed Temîm ez-Zu'bî, (Cidde: Dâru'l-Hüdâ, 1994), s. 61.

⁸⁴ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 70.

⁸⁵ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 70-71.

⁸⁶ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 71.

⁸⁷ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 72.

⁸⁸ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 71.

⁸⁹ İmam Nevevî, *Kur'ân Okuma Adabı*, s. 14.

ürpermesi, onun manasını anladıktan sonra ise kalplerin amel etmeye yönelik yumuşamasıdır. Söz konusu kimseler, Kur'ân'ın hükümlerine göre amel ettiklerinin bilincinde olmalıdırlar.⁹⁰

Diğer taraftan en-Nevevî'ye göre, Kur'ân-ı Kerîm hamilinin, ona hürmeten yasaklanan hususlardan uzak durması, kirlî kazançlardan kaçınması önemlidir. Kârî, mütevazı bir kişi olmalı, insanlara karşı vakur bir duruş sergilemelidir. Abdullah b. Mes'ûd'dan (ö. 32/652-53) nakledildiği gibi mukrî ve kârî, gece vakti insanlar uykudayken, gündüzleri de evlerindeyken Kur'ân hamilinin gereği olarak meşguliyet içinde olmalıdır. Hamele-i Kur'ân'ın, insanlar sevindiği zaman üzüntüsüyle, gülüşürlerken hüznüyle, eğlendiklerinde sükûnetiyle ve kibirlendiklerinde tevazuyla tanınmasının önemi büyüktür.⁹¹

İbnü'l-Cezerî, bu bölümde kârînin vasıflarını anlatırken aynı zamanda onun hocasıyla münasebetine yönelik tavsiyelerde bulunmaktadır. Ona göre "Kur'ân okuyucusu" olarak nitelendirilen kârî, Kur'ân ahlakıyla ahlaklanmış, tüm kötü vasıflardan arınmış, özellikle de hocasıyla ilişkisinde edebi ve kırâat öğrenimindeki gayretiyle talebe olmanın gerekliliklerini yerine getiren bir kimsedir. Bu başlık altında incelenen kârî teriminin vasıflarından hareketle; İbnü'l-Cezerî'nin, hitap bakımından daha çok mukrîyi hoca, kârîyi ise talebe olarak nitelendirdiği anlaşılmaktadır.

3. Mukrî ve Kârînin Kırâatten Maddi Karşılık Elde Etmesine Dair Görüşler

Mukrî ve kârî ile ilgili olarak, özellikle kırâatten maddi karşılık elde edilip edilmemesi hususu, pek çok kaynakta geniş yer tutmaktadır. İbnü'l-Cezerî'nin konuyla ilgili değerlendirmelerine geçmeden önce bazı açıklamalara yer vermek faydalı olacaktır.

Suyûtî'nin *el-İtkân* 'ında "Kur'ân'ın kendisinden kazanç sağlama niyetiyle bir geçim kaynağı haline getirmek mekruhtur."⁹² ifadeleri geçmektedir. Yani kim Kur'ân'ı dünya menfaatlerine bir sebep veya aracı kılarırsa, o kişi Allah'ın hoş karşılamayacağı bir iş yapmış olur. Bu şekilde mukrî ve kârî, Kur'ân kırâati gibi dünya ve ahiretteki en değerli amellerden birini, değersiz bir metaa aracı kılarak yanlış bir davranışta bulunmuş olur.⁹³

Diğer taraftan kırâatten maddi karşılık elde edilip edilemeyeceğine dair âlimler arasında bir ihtilaf vardır. Zira İbnü'l-Cezerî, konu hakkında farklı görüşleri ele almaktadır:

Ebû Hanîfe (ö. 150/767), İbn Şihâb ez-Zühri (ö. 124/742) ve bir grup âlim, Kur'ân'ın kırâati üzerinden ücret almayı yasaklamışlardır. İbn Sîrîn (ö. 110/729) ve eş-Şa'bî (ö. 104/722), şart koşulmadığı takdirde ücret almayı caiz görmüşlerdir. Şâfiî mezhebi, İmam Mâlik (ö. 179/795) ve İbn Atâ'nın (ö. 309/922) görüşü ise şartların oluşmasıyla birlikte ondan geçerli bir ücret alınmasının caiz

⁹⁰ et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (ö. 310/922), *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, (I-VII), thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf; 'Asâm Fâris Haristânî, (Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1994), c. VI, s. 380.

⁹¹ İmam Nevevî, *Kur'ân Okuma Adabı*, s. 7-8.

⁹² es-Suyûtî, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, c. I, s. 385.

⁹³ Muhammed b. Mustafa b. Osman el-Hüseynî el-Hâdimî, *Kur'ân-ı Kerîm'i Okuma Adabı ve Faziletleri (Risâletu Tertîli'l-Kur'ân)*, nşr. Yavuz Fırat, (Konya: Ebu Said Hâdimî Tahkik Merkezi Yayınları, 2017), s. 58.

olduğu yönündedir.⁹⁴ İbnü'l-Cezerî, “şart” olarak kastetmek istediği husus, ihtiyaç sahibi olmayan ve zengin kişilerden ücret almanın caizliği yönünde bir kanaatin varlığıdır.⁹⁵

İbnü'l-Cezerî, Kur'ân kırâatinden maddi bir kazanç elde etmeyle ilgili, kârînin bulunduğu bölge veya beldede kendisinden başka okuyucuların bulunup bulunmaması durumunu bir şart olarak görmektedir. Eğer beldede ondan başka bir kârî yoksa kırâat kendisine vacip olduğundan kârînin ücret alması caiz değildir. Eğer kârînin ücrete ihtiyacı varsa ve çocuklarına karşı harcama yükümlülüğü bulunuyorsa verilen ücreti alabilir. Bununla birlikte iki görevi birlikte yerine getirmiş olur. Konuyla alakalı İbnü'l-Cezerî, Şâfî fakîhlerden Ebû İshâk eş-Şîrâzî (ö. 476/1083)'nin, muhaddislerin ücret karşılığı çalışmasına fetva verdiğini ifade etmektedir. Ona göre hadis ehli, hadis çalışmalarından ötürü kendi geçimini sağlayacak başka bir işle meşgul olamamaktadır. Neticede kendi kazancını başka şekilde temin edememektedir. İbnü'l-Cezerî, eş-Şîrâzî'nin Müslümanların devlet hazinesinden muallimler ve benzeri kişiler için yeterli düzeyde ücret imkânlarının düzenlemesiyle bu konudaki ihtilafların ortadan kalkabileceğine dair sözlerini de aktarmaktadır.⁹⁶

İbnü'l-Cezerî, selef ve halef âlimlerden bir grubun bu durumu kabul etmekten kaçındıklarını dile getirmektedir. Onlar, kırâatin takvasına engel olur korkusuyla ücret ve hediye karşılığı okuyuşlardan imtina etmektedirler. İbnü'l-Cezerî'nin en-Nevevî'den aktardığına göre mukrî, kendilerine kırâatte bulunduğu kimselerden saygınlık görme, şan, şeref kazanma ümidinde olmamalıdır. Mukrî, para veya hizmet tarzında basit bir hediye dahi olsa, yaptığı kırâatten bir menfaat umarak kendini küçük düşürmemelidir. Eğer mukrî, o kırâati gerçekleştirmiş olmasaydı kendisine herhangi bir hediye verilmezdi.⁹⁷ İbnü'l-Cezerî'nin burada vermek istediği asıl mesaj, mukrî ve kârîye takdim edilen ücret veya hediyelerin gerçekleştirilen kırâat vesilesiyle olduğudur. Onun için önemli mesele, mukrî ve kârîye gösterilen ilgi ve hürmetin şahıslara değil, Kur'ân'ın özüne karşı yapıldığının akıllardan çıkarılmaması gerektiğidir.

İbnü'l-Cezerî, Ebû Abdurrahmân es-Sülemî'nin (ö. 73/692), oğluna Kur'ân dersleri verdiği Amr b. Hureys'in (ö. 85/704) gönderdiği hediyeleri derhal geri çevirerek Allah'ın kitabını ücretle okutmadığına ve yine başka bir kimseye Kur'ân öğrettiği için kendisine bir yay (veya at) hediye etmek isteyen kimsenin hediyesini reddettikten sonra, “Bunu keşke sana Kur'ân öğretmeden önce hediye etseydin” dediğine dair rivâyeti aktarmaktadır.⁹⁸ Bu meseleye karşılık İbnü'l-Cezerî, es-Sülemî ve İmam Âsım'ın (ö. 127/745), geçim sıkıntısı çekmemeleri adına kırâat derslerine önce çarşı esnafından başladıklarına dair rivâyetleri de zikretmektedir.⁹⁹ Birbirinden farklı görüşlere yer verilen bu konuda,

⁹⁴ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 59.

⁹⁵ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 60.

⁹⁶ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 60.

⁹⁷ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 60.

⁹⁸ İbnü'l-Cezerî, *Gâyetu'n-Nihâye*, c. I, s. 413; Muhsin Demirci, “Ebû Abdurrahman es-Sülemî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), c. X, s. 87.

⁹⁹ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 63.

İbnü'l-Cezerî'nin aynı isimler üzerinden iki farklı yorum ortaya çıkaracak rivâyetleri göz önüne sermesi, meseleye ihtiyatlı yaklaştığının bir göstergesidir.

4. *Muncidu'l-Mukriîn*'de Mukrînin Kırâat Öğretimine Dair Örnekler

İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*'de mukrînin kırâat öğretim metotlarına yer vermekte; mukrînin kırâat meclislerindeki öğretim şekline dair birtakım izlenimlerinden söz etmektedir. Bu konuya dair onun aktardığı örneklerden bazıları şunlardır:

İbnü'l-Cezerî, mukrînin kırâat öğrenmek için cemiyete gelenlerin rahat oturabilmesi adına toplantı alanını geniş tutmasına dair Ebû Saîd el-Hudrî (ö. 74/693-94)'den rivâyet edilen bir hadisi¹⁰⁰ zikretmektedir. Bununla ilim meclislerinin geniş tutulmasının faziletine delalet edilmektedir. Şüphesiz ki geniş meclisler hayırlı meclislerdir. Çünkü meclisler geniş olduğunda çok insanı içine almaktadır. Meclisteki insanların kalpleri genişlik ve huzur dolmaktadır. Kırâat meclislerindeki oturma düzenine değinen İbnü'l-Cezerî, dersten önce hocanın ve talebelerin camide namaz kılmak için toplandıkları zaman, hoca işaret etmeden kimsenin birbirinin önüne geçmeden eşit seviyede oturduklarını belirtmektedir. Daha sonra hocanın içlerinden herhangi birine kırâat öğretiminde öncelik vermesi, talebenin ilmî açıdan diğerlerine göre daha üstün olmasından kaynaklanmaktadır.¹⁰¹ İbnü'l-Cezerî'nin bu konuda ifade ettiği düşüncelerinden hareketle, bahsi geçen ilim meclislerindeki herkesin birbirine saygılı olduğu anlaşılmaktadır. Bu tür kırâat meclislerinde kimse kendisini diğerlerinden önde görmemektedir. İbnü'l-Cezerî'nin de ilgili meselede anlatmak istediği, ilmî açıdan önde olan kişi veya hocanın, talebe tarafından saygıyla karşılanması, meclislerde takdim ve oturma sırasına bu hassasiyet üzerinden dikkat edilmesi gerektiğidir.

İbnü'l-Cezerî için mukrînin kendi meclisinde, talebeleri ve başkaları arasında şerefe lâyık olanlara, uygun gördüğü şekilde onların gönüllerini kazanma niyetiyle ayağa kalkmasında bir sakınca yoktur. Bu, ilmî açıdan bir saygı ve sevgi göstergesidir.¹⁰²

İbnü'l-Cezerî, önde gelen kırâat imamlarınca gerçekleştirilen çeşitli davranış örneklerine yer vermektedir. İbn Cemmâz (ö. 170/786), Ebû Ca'fer'de kırâat okurken Nâfi' ile arkadaşta, daha sonra ondan kırâat okuyarak talebesi olmuştur.¹⁰³ Buna göre İmam Nâfi' (ö. 169/785), talebesi ve arkadaşı İbn Cemmâz'ı görünce onun için ayağa kalktığını, onu buldukları mecliste insanlara karşı onurlandırmaktadır. İmam Nâfi', bu davranışıyla İbn Cemmâz'ın hocası olmasına rağmen ona hürmet göstererek, İbn Cemmâz'ın da ilmî açıdan önemli bir şahsiyet olduğunu mecliste bulunanlara göstermek istemiştir. İmam Nâfi', arkadaşı ve talebesi olan İbn Cemmâz'a büyük değer verdiğini dile

¹⁰⁰ "Toplantıların en hayırlısı, en geniş olanıdır.", Ebû Dâvud, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî (ö. 496/1103), *es-Sünen*, thk. Şuayb el-Arnaût, Muhammed Kâmil Karabelli, (Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Alemiyye, 2009), "Kitâbü'l-Edeb", 14 (No. 4820).

¹⁰¹ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 63.

¹⁰² İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 64.

¹⁰³ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 64.

getirmiştir. İbn Cemmâz da kendisinin Ebû Ca'fer'in kırâatini tercih etmesine karşın, bulunduğu yerlerde halka ve öğrencilerine Nâfi'in kırâatini okutarak ona saygısını ifade etmiştir.¹⁰⁴

İbnü'l-Cezerî'ye göre mukrînin talebelerinden birinin yolculuk yapması, yeni veya başka bir konu araması durumu hariç, öğrencilerin derecelerine göre eşit şekilde davranılması ve onlara dilediği kadar çok veya az okuması müstehaptır. Selef âlimlerden üç, beş ve on kırâatten fazla okumalar yapıldığı yönündeki rivâyetlere gelince, İbnü'l-Cezerî'ye böyle bir durum mümkün değildir. Ona göre bir kırâati düzeltmek, bir rivâyeti nakletmek isteyen kimse için, mukrînin istediğini okumasında bir sakınca yoktur.¹⁰⁵ Zira İbn Mes'ûd, Hz. Peygamber'e Nisâ sûresinin başlangıcından وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ أَهْتَدَىٰ âyetine¹⁰⁶ kadar okumuştur.¹⁰⁷

İbnü'l-Cezerî, bu başlık altında bir başka örneğe daha yer vermektedir: İmam Verş (ö. 197/812), İmam Nâfi'den kırâat öğrenmek için Medine'ye yanına gider. Fakat mescide girdiğinde kalabalık yüzünden İmam Nâfi'nin yanına varamaz. Bundan dolayı İmam Verş, özellikle onunla görüşebilmek için geceyi mescitte geçirir. Bir gurup sahabi etrafına toplanır ve Verş'e geceyi mescitte geçirip geçirmediğini sorar. İmam Verş'in mescidde gecelediğini hayretle öğrenen sahabiler "Sen kırâat okumaya bizden daha lââyıksın" şeklinde ona karşılık verir. İmam Nâfi' de uzak yerden sadece kırâat öğrenmek için Medine'ye gelen bu talebenin derslerine öncelik verir. Hocası bizzat onunla ilgilendiği gibi diğer talebeler de kendi sürelerinin bir kısmından feragat ederek, öğrenimini tamamlamasına yardımcı olur.¹⁰⁸ Bu azminin karşılığında Verş, elli günde Kur'ân'ın tamamını okuyarak kırâat ilmini elde eder.¹⁰⁹ Bu örnekte de görüldüğü bir mukrînin uyguladığı özel öğretim metodunun kısa bir sürede başarılı neticeye ulaşması gibi durum söz konusu olmuştur.

İbnü'l-Cezerî ilgili konuyu başka bir örnekle desteklemektedir: *el-Kenz fil-Kırâati'l-Aşr*'nin müellifi Abdülmü'min b. el-Vâsıtî (ö. 740/1340), on yedi günlük bir süre içinde Mısır'da seyahat ederken hocası Takiyüddin b. Ahmed es-Sâik (ö. 725/1325)'e Kur'ân'ın tamamını aşere tariki üzerine kırâat etmiştir.¹¹⁰ İbnü'l-Cezerî, Mısır'a ilk yolculuğunda kendisine eşlik eden Şeyh Şemseddin Muhammed b. Abdurrahman b. es-Sâik (ö. 777/1375)'e, aralarında *eş-Şâtibiyye*, *el-Unvân* ve *et-Teystîr*'in de bulunduğu yedi kırâat ile alakalı eserlerden istifâ ederek, Hicr sûresinin sonuna kadar ulaştığını, bir cuma gecesi aynı şekilde Nahl sûresini okumaya başladığını ve yaklaşık bir hafta içerisinde de okumayı tamamladığını belirtmektedir. Son okuduğu bir mecliste ise o, Vâkıa sûresinin başından başlamıştır, gece aynı oturumda hatmi bitirinceye kadar devam etmiştir.¹¹¹

¹⁰⁴ Tayyar Altıkulaç, "İbn Cemmâz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), c. XIX, s. 395-396.

¹⁰⁵ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 64.

¹⁰⁶ en-Nisâ 4/41.

¹⁰⁷ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 65.

¹⁰⁸ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 65; Tayyar Altıkulaç, "Verş", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), c. XLIII, s. 63.

¹⁰⁹ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 65.

¹¹⁰ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 65.

¹¹¹ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 66.

İbnü'l-Cezerî, Halep'ten Şam'a bir adamın kendisine gelerek beş gün boyunca İbn Kesîr (ö. 120/738) kırâati üzerine, sonra da yedi günde el-Kisâi kırâati üzerine Kur'ân'ın hepsini okumuştur.¹¹² O, farklı tarikler üzerinde kırâatin caiz olduğundan bahsederken, İmam Mâlik aracılığıyla rivâyet edilenler dışında, bunu inkâr eden herhangi birinin olmadığını belirtmektedir.¹¹³ İbnü'l-Cezerî, Şemseddin b. es-Sâik'le beraber yaptıkları seyahatlerinde bir binek üzerinde bazen binmek suretiyle, bazen de yürüyerek defalarca kırâat tahsili yapmıştır. Birden fazla âlimin kendisine bu konu hakkında söylemlerde bulunduğunu ifade eden İbnü'l-Cezerî, şöyle bir olayı aktarmaktadır: “*Şeyh Takiüddin es-Sâik'in cenazesinde onun ruhuyla seviniyorlardı. Hâkim Muhibuddin cenazede şunları söylemiştir: “Beni sık sık hizmetine götürürdü, ben de yolda yürürken, bir binek üzerindeyken ona kırâatte bulunurdum.”*”¹¹⁴ Bu yaşanan olay, kırâat eğitiminin hayatın her safhasında devam ettiğinin bir göstergesi niteliğindedir.

Neticede İbnü'l-Cezerî, konu başlıklarında ele alındığı üzere özellikle mukrîyi tavsif etmektedir. Onun mukrî için ortaya koyduğu tanım ve tariflerinde samimi ve halis niyet, fiillerde hassasiyet, dikkatli olma, gücü kabilinde gayret gösterme ve ilmî açıdan önde ve üstün âlimlere karşı saygı gibi unsurların ön planda olduğu görülmektedir.

Sonuç

Mukrî teriminin ilk olarak, Hz. Peygamber döneminde Kur'ân'ı öğreten sahabiler için kullanılması, bu terimdeki öğreticilik vasfını ön plana çıkarmaktadır. Aynı şekilde kârînin ise “Kur'ân'ı tilâvet eden” manasına gelmesi, daha çok Kur'ân okuyucusu özelliğini ortaya koymaktadır. Kârînin mukrîden aldığı eğitim safhası boyunca kendisinde bulunması gereken özelliklerine değinilirken, onun talebelik sürecindeki gerekli davranış biçimlerinin hassas bir şekilde aktarılması, bu terime atfedilen önemi göstermektedir.

Kırâat ilminde mukrî, kırâatleri sağlam ve kesintisiz biçimde bir otoriteden alan, eğitim aldığı üstattan Kur'ân'ı müşafehe ederek talim ettikten sonra talebelerine öğreten kimsedir. Yine kırâati rivâyet yoluyla aktaran bir “kırâat âlimi” olarak tanımlanmıştır. Buradaki önemli husus, bir kimsenin kırâati hocasından ağızdan ağıza müşafehe etmeden, sadece nazari bilgi ölçüsünde ilerlediğinde ne olursa olsun kendisinin mukrî olması için yeterli ve geçerli olmadığıdır.

İbnü'l-Cezerî, özellikle *Muncidu'l-Mukriîn* adlı eserinde bu terimleri ve ilgili özellikleri bilhassa ahlakî boyutlarıyla detaylıca zikretmektedir. Kırâat ilminin otoritelerinden olması bakımından İbnü'l-Cezerî'nin mukrî ve kârî terimlerine daha fazla yer vermesi gayet tabii bir durumdur. Eserin başlığında bulunan kelimelerin analizinden itibaren yapılan incelemede, onun bu terimlerle yakından alakadar olduğu gözlemlenmektedir. Yedi bölümden meydana getirdiği *Muncid*'in ilk bölümünü tamamen ilgili terimlerin anlamlarına ve sahip olması gereken vasıflarına ayırması, mukrî ve kârî terimlerinin kırâat alanında önemli bir inceleme alanı oluşturduğunun altını çizmektedir. İbnü'l-

¹¹² İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 66.

¹¹³ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 66-67.

¹¹⁴ İbnü'l-Cezerî, *Muncidu'l-Mukriîn*, s. 68.

Cezerî'nin *Muncid*'de geniş şekilde mukrî ve kârîye yer vermesi, bu terimlerin üzerlerinde araştırma yapılmasını haiz kılmıştır. Adı geçen eserde kırâatin manalarına değinildikten sonra ilk olarak mukrî, sonra kârî tanımlanmaktadır. Başta anlam itibariyle değinilen bu terimler ile alakalı geniş tavsifler diğer bölümlerde de kendine yer bulmaktadır. Mukrî ile kârînin özellikleri, İbnü'l-Cezerî tarafından anlatılmakla beraber terimlerin sahip olmaları gereken vasıflara *Muncidu'l-Mukriîn*'in birinci bölümünde ayrı ve geniş biçimde değinilmektedir. Terimlerle alakalı birçok tavsifin yapıldığı eserde, mukrî ve kârînin kırâat eğitim ve öğrenim metotlarına dair anlatımlar, örneklerle desteklenmektedir. İbnü'l-Cezerî, bu şekilde isimlendirilmek veya bu sıfatlara vakıf olmak isteyen kişilerin özelliklerini ayrıntılarıyla anlatmaktadır. İbnü'l-Cezerî'nin adı geçen eserin bir bölümünün tamamında müstakil olarak ilgili terimlere yer veriyor olması, mukrî ve kârînin başlıca bir incelemeye tabi tutulması gerektiğini kanıtlar niteliktedir. Onun izahlarından hareketle bu çalışmaya konu olan mukrî ve kârî terimlerinin ıstılah açısından incelenmesi, terimlerin kapsamının bilinmesi için önemlidir. İbnü'l-Cezerî'nin iyi bir Kur'ân okuyucusu ve öğreticisi olması, bahsi geçen terimlerle alakalı görüş belirtmesi ve pek çok görüşünün kabul görmesi, kendisinin bu alandaki hâkimiyetine dair önemli birer delildir.

Mukrî ve kârînin içerdikleri vasıflar, kırâat ilmiyle irtibatlı kişilerde bulunması gereken nitelikler olmakla birlikte, buradaki asıl amaç; ilgili terimlerin içerisini doldurabilecek vasıflara sahip olabilmektir. İbnü'l-Cezerî, istenilen gayeye ulaşmanın yollarını göstermekle birlikte gerekli metotları sunmaktadır. Onun tavsiyeleri, bu ilimde amil olmak isteyenlere yol gösterici bilgiler niteliğindedir. Sonuç olarak "Hademe-i Kur'ân" veya "Hamele-i Kur'ân" sıfatlarıyla vasıflanmak adına, başta İbnü'l-Cezerî olmak üzere ilgili alanda görüşlerine yer verilen âlimlerin fikirlerinden yararlanılıp öğütlerine kulak verilmesi, kırâat ilmi açısından kazanım sağlayacaktır. Mukrî ve kârî terimleri üzerinden aktarılan tüm hususlar, kırâat alanında her zaman kendisine yer bulmaya devam edecektir.

Kaynakça

- Altıkulaç, Tayyar, "Verş", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XLIII/63, İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Altıkulaç, Tayyar, "İbn Cemmâz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XIX/395-396, İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Birişik, Abdülhamit, *Kırâat İlmî ve Tarihi*, Emin Yayınları, İstanbul, 2014.
- Birişik, Abdülhamit, "Kırâat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXV/425-432, Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl (ö. 256/870), *el-Câmi 'u's-Sahîh*, thk. Mustafa Dîb el-Bugâ, Dimaşk: Dâru İbn Kesîr, 1993.
- Demirci, Muhsin, "Ebû Abdurrahman es-Sülemî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, X/87, İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

- Devserî, İbrahim b. Said b. Hamed, *Mu‘cemu’l-Mustalehât fî İlme’i’t-Tecvîdi ve’l-Kırâât*, Suudi Arabistan: Dâru’l-Hadâre, 2004.
- Ebû Dâvud, Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî (ö. 496/1103), *es-Sünen*, “Kitâbü’l-Edeb”, thk. Şuayb el-Arnaût, Muhammed Kâmil Karabelli, Beyrut: Dâru’r-Risâleti’l-Alemiyye: 2009.
- Ebû Şâme (ö. 665/1267), *İbrâzu’l-Me‘ânî min Hurzi’l-Emânî fî’l-Kırâati’s-Seb’*, thk. İbrahim Atva Avvad, Mısır: 1981.
- Fırat, Yavuz, *Tecvid ve Kırâat İlmi Terimleri Sözlüğü*, Hacıveyiszade İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, Konya, 2018.
- İbn Kesîr, Ebu’l-Fidâ’ İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbüddîn (ö. 774/1373), *Kur’ân’ın Faziletleri*, çev. Mehmet Sofuoğlu, TÜRDAV Yayınları, İstanbul, 1978.
- İbn Manzûr, Ebu’l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed (ö. 711/1311), *Lisânu’l-‘Arab*, 15 Cilt, Beyrut: Dâru Sadr, ty.
- İbnü’l-Cezerî, Ebu’l-Hayr Şemsüddîn Muhammed (ö. 833/1429), *Gâyetu’n-Nihâye fî Tabakâti’l-Kurrâ’*, Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, 1937.
- İbnü’l-Cezerî, *Muncidu’l-Mukriîn ve Murşidu’t-Tâlibîn*, thk. Ali b. Muhammed el-İmrân, Mekke: Dâru Âlimi’l-Fevâid, 1998.
- İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr fî’l-Kırâati’l-‘Aşr*, thk. Ali Muhammed Dabbâ’, Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-‘İlmiyye, ty.
- İbnü’l-Cezerî, *Tayyibetu’n-Neşr fî’l-Kırâati’l-‘Aşr*, thk. Muhammed Temîm ez-Zu’bî, Cidde: Dâru’l-Hüdâ, 1994.
- İbnü’l-Cezerî, *et-Temhîd fî İlmi’l-Tecvîd*, thk. Ali Hüseyin el-Bevâb, Mektebetu’l-Maarif, 1. Basım, Riyad: 1985.
- İbrâhîm Enîs vd., *el-Mu‘cemu’l-Vasît*, nşr. Mu‘cemu’l-Lugati’l-Arabiyye, Kahire, 2004.
- İmam Nevevî, *Kur’ân Okuma Adabı*, çev. Seyfullah Erdoğan, Polen Yayınları, İstanbul, 2007.
- Karaçam, İsmail, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, İstanbul, İFAV Yayınları, 2014.
- Karaçam, İsmail, *Kırâat İlminin Kur’an Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kırâatlerin Yorum Farklılıklarına Etkisi*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2018.
- Kastallânî, Ebu’l-Abbâs Şihâbüddîn (ö. 923/1517), *Letâifu’l-İşârât li Funûni’l-Kırâât*, thk. Âmir es-Seyyid Osman, Abdussabûr Şahin, Kahire: 1972.
- Kur’ân-ı Kerîm Meâli*, çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2011.
- Maşalı, Mehmet Emin, “Kur’ân Vahyinin Kitaplaşması ve Kırâatler”, *Vahiy Zincirinin Son Halkası Kur’ân Vahyi, Kur’ân Çalışmaları Vakfı Sempozyum Dizisi-2*, İstanbul, 2017.
- Muhammed Emin Efendi, *Umdetül-Hallân fî İzâhi Zubdeti’l-İrfân*, thk. Mehmet Çaba, Hacıveyiszade İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, Konya, 2021.

- Muhammed b. Mustafa b. Osman el-Hüseynî el-Hadimî, *Kur'ân-ı Kerîm'i Okuma Adabı ve Faziletleri (Risâletu Tertîli'l-Kur'ân)*, (nşr. Yavuz Fırat), Ebu Said Hadimi Tahkik Merkezi Yayınları, Konya, 2017.
- Mekkî b. Ebû Tâlib (ö. 437/1045), *el-İbâne an Meâni'l-Kırâât*, thk. Abdulfettâh İsmâîl Şelebî, Kahire: Dâru Nehdâti Mısır, ty.
- en-Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Müri (ö. 676/1277), *et-Tibyân fî Âdâbi Hameleti'l-Kur'ân*, thk. Beşir Muhammed Uyun, Dimaşk: Mektebetu Dâri'l-Beyân, 1991.
- Öz, Mustafa, "Kurrâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXVI/445-446, Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Özdemir, Büşra, "*İbnü'l-Cevzi'nin Zadü'l-Mesir Adlı Eserinin Kırâat İlmi Açısından Tahlili*", F.S.M. Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.
- Özdirek, Recep, Ali Hakan Çavuşoğlu, "Süfyân es-Sevrî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XXXVIII/28, İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- er-Râzî, Ebû Abdillâh Fahrüddîn (ö. 606/1210), *Mefâtihu'l-Gayb, (et-Tefsîru'l-Kebîr)*, Beyrut: Dâru'l Fikr, 1981.
- es-Suyûtî, Ebu'l-Fazl Abdurrahman Celâlüddîn (ö. 911/1505), *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrâhîm, Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyeti'l-Âmme li'l-Kitab, 1974.
- es-Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr fî't-Tefsîr bi'l-Me'sûr*, çev. Hasan Yıldız, Ocak Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (ö. 310/922), *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, (I-VII), thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf; 'Asâm Fâris Haristânî, Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1994.
- Temel, Nihat, *Kırâat ve Tecvid İstılahları*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2020.
- Tetik, Necati, *Başlangıçtan IX. Hicri Asra Kadar Kırâat ilminin Ta'limi*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum, 1981.
- Ünal, Mehmet, "Kur'ân'ın Fonetik Naklinin Tarihi (Kırâat ilmi ve Kısa Tarihi)", *Tefsir*, haz. Mehmet Akif Koç, Grafiker Yayınları, Ankara, 2018.
- ez-Zürkânî, Muhammed b. Abdulazîm (ö. 1367/1948), *Menâhîlu'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Kahire: Matbaatu İsâ el-Bâbî el-Halebî ve Şürekâuhû, ty.